

FoU-program för kulturmiljöområdet 2006 -2010

DEL 1: Bakgrund

Inledning

Riksantikvarieämbetet (RAÄ) är central förvaltningsmyndighet för frågor om kulturarvet och kulturmiljön. Med kulturarv avses i det här sammanhanget såväl materiella som immateriella uttryck. När kulturarvet skrivs i bestämd form är det underförstått att det innefattar en mångfald av kulturarv. Med kulturmiljö avses den av människan påverkade fysiska miljön som vittnar om historiska och geografiska sammanhang. Det kan gälla alltifrån enskilda objekt till stora landskapsavsnitt. För att utveckla kunskapsuppbyggnaden och stimulera till forskning om dessa fält har RAÄ sedan 1990 haft ett årligt sektorsforskningsanslag som varierat från 16 miljoner kronor per år till 12,3 miljoner kronor för 2005.

RAÄ är en av de myndigheter som ansvarar för att verkställa den kulturpolitik som har fastställts av regering och riksdag. Forskning som RAÄ stödjer via FoU programmet skall bidra till att utveckla kulturmiljöarbetet och dess betydelse för samhällsutvecklingen.

Forskningsanslaget har som syfte att stödja tillämpad forskning om kulturarvet. Det innebär att anslaget skall användas till forskningsprojekt som befinner sig i mötet mellan de tre noderna kulturpolitiken, kulturmiljövårdens kunskapsuppbyggnad och de vetenskapliga disciplinerna.

Riksdagen har beslutat att följande mål skall gälla för verksamheten inom kulturmiljöområdet sedan 2000:

- Ett försvarat och bevarat kulturarv,
- Ett hållbart samhälle med goda och stimulerande miljöer och med kulturmiljöarbetet som en drivande kraft i omställningen,
- Allas förståelse, delaktighet och ansvarstagande för den egna kulturmiljön,
- Nationell och internationell solidaritet och respekt för olika gruppers kulturarv.

Målen har givit kulturmiljöarbetet breda kultur- och samhällspolitiska uppgifter. Det hållbara samhället, delaktighet, solidaritet och respekt för olika gruppers kulturarv är viktiga förutsättningar för att uppnå ett försvarat och bevarat kulturarv. De speglar också en vid syn på vad kulturmiljöområdet numera anses omfatta. Kulturmiljön omfattar alla de miljöer där människor varit och är verksamma och kan inte isoleras till särskilda platser eller objekt avgränsade från det omgivande samhället.

Riksdagens mål tillmäter kulturmiljöarbetet stor vikt för människors förankring och delaktighet i samhället och gör det till en betydelsefull del i samhällsplaneringen mot ett hållbart samhälle.

Kulturmiljöområdets mål har inneburit en utveckling av hela kulturmiljösektorns roll och arbetsätt. RAÄ:s vision och strategi för åren 2004-2006 – *Kulturarv i tiden – angeläget, tillgängligt, användbart!* – tar tydlig utgångspunkt i dessa perspektiv. Myndigheten har även arbetat för den nya inriktningen, dels genom forsknings- och utvecklingsverksamheten, dels genom medverkan i hela sektorns satsning på projektet Agenda Kulturarv. De erfarenheter som har vunnits i detta arbete skall nu

tas tillvara och vidareutvecklas. Sektorsforskningsanslaget kommer därför under perioden 2006-2010 att användas till finansiering av projekt som stöder det fortsatta arbetet med metodutveckling och tvärvetenskap inom kulturmiljöområdet.

Kulturarvet i samtiden

De kulturmiljöer och kulturarv som omger oss och som vi är en del av, utgör länkar till historien och ger ett tidsdjup till nuet och framtiden. De uppmärksammar och bidrar till att åskådliggöra samhällsliga och mänskliga processer som berör oss. Det förgångna är emellertid mångtydligt och kan tolkas på olika sätt. De olika idéer om politiska, sociala och ekonomiska sammanhang som skapas ur olika historieuppfattningar gör att kulturarvet spelar en betydande roll i så vitt skilda sammanhang som t ex utvecklingen av ett lands självbild och människors identitet liksom för värdegrunder och politiska ideologier.

Idag måste vi förhålla oss till ett mer mångfacetterat historieomland, där historia i olika former omsätts i alltfler miljöer, med olika syften och olika aktörer. I takt med samhällets förändringar, den ökade globaliseringen och nationernas och regionernas förändrade ställning, ändras även kulturarvets roll och betydelse. Kulturarv och kulturmiljöer aktualiseras i nya sammanhang och för nya grupper. För att förstå och utvärdera pågående verksamhet i relation till samhällets behov måste därför metoder utvecklas för uppföljning och utvärdering av historieanvändning, historie- och kulturarvsbruk. Medvetenhet om hur historien och kulturarvet används är en förutsättning för att kunna verka i de övergripande kulturpolitiska målens anda.

RAÅ skall fortsätta att utveckla kunskapsuppbyggnad och arbetssätt som bygger på bred samverkan, gemensamt ansvarstagande och ömsesidigt inflytande. Mångfaldsaspekten skall utgöra en av utgångspunkterna för den långsiktiga kunskapsuppbyggnaden. RAÅ har behandlat förutsättningarna för kulturmiljöområdets mångfaldsarbete i den fördjupade omvärldsanalysen "Kulturarv är mångfald" (2004).

Arbetet med integration och mångfald ställer krav på att kulturmiljöarbetet involverar nya grupper och fler människor. En aspekt av kulturarvsarbetets mångfaldsperspektiv ligger i arbetet med barn och ungdomsfrågor i relation till kulturarvet och framtidstron.

Kulturmiljöarbetet i samhällsutvecklingen

Kulturarv produceras i en fortgående samhällsprocess där samtidens avtryck är en väsentlig del. Vår tids samhälle förfogar över storskaliga tekniska system och ekonomiska resurser som i hastiga förlopp kan utplåna spåren av äldre tiders samhällen och erfarenheter. Kulturmiljösektorn behöver därför på ett kraftfullt sätt kunna delta i det offentliga samtalet om samhällsbygget. Den behöver också analysera och utveckla möjligheterna att direkt delta och påverka i samhällsplaneringen. Genom detta kan kulturmiljösektorn bidra till att skapa såväl en materiell som historisk mångfald och en kulturmiljö med skiftande tidsdjup.

Arbetet för en långsiktigt hållbar utveckling innebär en förändring av kulturmiljövårdens roll i samhället. Fram till i dag har arbetet primärt syftat till att skydda de främsta uttrycken för det fysiska kulturarvet från att påverkas negativt av samhällsutvecklingen. Detta bevarandeuppdrag kvarstår också i det fortsatta kulturmiljöarbetet men måste nu vävas in i en större helhet och kompletteras med forskning kring nya frågeställningar om kulturarvet. För kulturmiljöarbetet är målen kring hållbar utveckling en stimulerande möjlighet att integrera kulturarvsfrågorna i samhällsplaneringen på olika nivåer. Det innebär att kulturmiljösektorn måste vidareutveckla kompetensen att medverka i samhällsbygget och kompetensen att placera in kulturarvet som en väsentlig del i planeringsprocesserna.

En förutsättning för bevarande och bruk av kulturarvet är människors engagemang. Det innebär inte att skydds- och bevarandeinstrument blivit obsoleta i kulturmiljövården. Däremot måste nya strategier, prioriteringar och urvalskriterier kontinuerligt utvecklas i takt med ett breddat engagemang och en ökande kunskap om kulturmiljön.

Även myndigheternas funktioner i samhället behöver förändras i takt med pågående samhällsprocesser, som t ex den ökade regionaliseringen i Sverige och Europa. Detta kommer att ge en direkt effekt på arbetet med kulturmiljöfrågor på kommunal-, regional- och central myndighetsnivå. Förståelse och fördjupad kunskap om dessa processer är av stor betydelse för det framtida kulturmiljöarbetet.

Med utvecklingen inom och förändringen av sektorns ansvarsområden följer även ett ökat behov av kvalificerad forskning och metodutveckling. Kunskapsbehovet inom kulturmiljövården frångår alltmer akademiskt disciplinbunden fördjupning för att ägna sig åt mer tvärvetenskaplig och interdisciplinära angreppssätt. Såväl kulturhistoriska problem som vård- och bevarandefrågor kräver samarbete mellan vetenskapsområden. Likaså behövs kunskap inom nya fält, där samhälls-, natur och teknikvetenskaplig forskning tillsammans med kulturanalys kan bidra till en bredare förståelse för kulturarvsfrågornas plats i samhället.

Riksantikvarieämbetets sektorsforskningsansvar

RAÄ har som central förvaltningsmyndighet en viktig roll i den strategiska ledningen och samordningen av kulturmiljöområdets kunskapsuppbyggnad. RAÄ verkar för att humanistiska och historiska perspektiv och miljöns kulturvärden tillvaratas och utvecklas. RAÄ:s uppgift är att identifiera forskningsbehov och initiera forskning, men också bidra till en stimulerande forsknings- och utvecklingsmiljö inom kulturmiljöområdet. Därför vill RAÄ medverka till att bilda breda forskningssamarbeten och nätverk.

Grunden för FoU-programmet är därför att forskningsresultaten skall ha tydlig tillämpbarhet och relevans för de aktörer som arbetar med och berörs av kulturmiljöfrågorna. Det är i sammanhanget viktigt att poängtera FoU-satsningarnas strategiska syfte: Av alla möjliga forsknings- och utvecklingsbehov som finns inom kulturmiljösektorn och alla de vetenskapliga discipliner som där möts, är det bara ett urval som ryms inom FoU-satsningarnas ram.

Riksantikvarieämbetets ansvar som sektorsforskningsmyndighet innebär vidare att den forskning som myndigheten beställer och prioriterar utifrån kulturmiljöarbetets behov i första hand skall komma länsstyrelserna, museerna och RAÄ till gagn. Detta hindrar emellertid inte att forskningen kan vara av intresse för andra forskningssektorer, samhällsorgan och institutioner. En målsättning är att forskningsarbetena också skall ha relevans för grundforskningen på universitet och högskolor samt forskning vid sektorsinstitutioner som till exempel museer.

Kulturmiljöarbetet har en komplex karaktär, vilket innebär att forsknings- och utvecklingsarbetet både är disciplin- och sektorsövergripande. Det ställer krav på nära samarbete med såväl myndigheter som forskningsmiljöer både inom Sverige och internationellt.

Framtida utmaningar för kulturmiljöarbetet

RAÄ behöver dels fördjupad kunskap om och analyser av kulturmiljöer från olika epoker och med olika karaktär, dels förbättrade verktyg för att utveckla arbetet med dessa miljöer. De kulturpolitiska målen tillsammans med målen för kulturmiljöområdet har inneburit att kulturmiljöarbetet alltmer fungerar som ett medel och en humanistisk dimension i samhällsutvecklingen. Parallellt finns behovet av fortsatt kunskapsuppbyggnad och fördjupad förståelse om människors materiella kultur och levnadsförhållanden i olika tider.

RAÄ:s strategiarbete och omvärldsanalyser pekar fram mot forskningsinsatser som prioriterar nya och skarpa problematiserande frågeställningar kring kulturmiljöernas värden och bruket av dem.

Genom att problematisera det förgångna och identifiera mångtydigheter undviks kategoriska förenklingar. Detta är förutsättningen för ett mer insiktsfullt, humanistiskt och demokratiskt förhållningssätt i dagens samhälle. Det behövs därför forskning om den ideologiska sidan av olika tiders och samhällets historieanvändning och kulturarvsbruk liksom metoder för uppföljning och utvärdering av ideologiernas betydelse för vilka kulturarv som identifierats som värdefulla.

Det behövs forskning och metodutveckling kring styrmedel och beslutsprocesser rörande kulturmiljöer samt för utvärdering och uppföljning av dessa. Kunskaperna skall sedan ligga till grund för insatser som stöder förnyelseprocesser för arbetet med urval och representationer så att vi bättre kan bevara och bruka kulturarvet. Hävdandet av kulturmiljövärden är också ett partsintresse som ibland hamnar i konflikt med andra intressen i samhället. Även kommersiella intressen kan ibland vara så starka att kulturmiljövärden kan åsidosättas om inte argumentationen har tillräckligt bred förankring.

Grunden för kulturmiljöverksamheten är dokumentation. Därför är forskning och utveckling om dokumentationens karaktär, inriktning och villkor nödvändig. Kulturmiljösektorn skall kunna förnya kunskapsuppbyggnaden om allt från traditionella till moderna kulturarv vilket medför att dokumentationsmetoder måste

utvecklas kontinuerligt. Den IT-baserade dokumentationstekniken har inneburit en förnyelse av dokumentationsarbetet, men ställer samtidigt krav på fortlöpande utvärdering och uppföljning. Här finns intressanta möjligheter att utveckla kunskapsunderlagen till att kunna användas som läromedel i t ex historia och samhällskunskap. Direkt länkad till denna fråga är också forskning som syftar till att utveckla metoder och förhållningssätt för att öka och bredda möjligheten för fler att förstå och vara delaktiga i samhällets beslutsprocesser.

Den historiska dimensionens betydelse för en hållbar samhällsutveckling är central och behöver tydliggöras. Kulturarvet är viktigt för den hållbara utvecklingen genom att det är en resurs både ur miljömässiga, ekonomiska och sociala perspektiv. Nutida klimatförändringar såväl som historiska förutsättningar påverkar kulturarvet och därmed insatserna för vård och bevarande. Kulturmiljövärden i landskap och bebyggelse med olika tidsdjup, är resurser som också har ekonomiska värden och har därför betydelse för tillväxt och regional utveckling. Den sociala och kulturella interaktionen i samhället liksom den kulturella mångfalden är avgörande för den hållbara samhällsutvecklingen. "Agenda 21 for Culture"(2004) har som första paragraf "Cultural diversity is the main heritage of humanity". Forskning behövs som fördjupar kunskapen om hur kulturell mångfald i relation till hållbar utveckling kan bidra till kulturmiljöarbetets utveckling.

Kulturmiljöarbetet bygger i hög grad på ett samspel - en växelverkan - där människors engagemang, det professionella kulturarvsarbetet och den akademiska forskningen möts. Kunskap om kulturobjekt och kulturmiljöer behövs tillsammans med kunskap om de människor för vilka dessa har, eller kan få, en betydelse. Vilka behov har medborgarna och hur kommunicerar de institutionella kulturarvsaktörerna med dem? Ett bra svar kräver såväl en ökad omvärldsbevakning som särskilda forskningsinsatser kring kommunikation om kulturarvet.

Sfären för kulturmiljöarbetet har vidgats från en nationell diskussion till en internationell och global diskussion. UNESCO bedriver ett omfattande utvecklingsarbete kring världsarven där frågeställningarna kring historieskrivning, representationer och delaktighet är centrala. Mångfald och kulturens roll för utveckling betonas alltmer inom internationella organisationer. Insatser har gjorts för att utveckla mångfaldsperspektivet inom kulturarvsområdet av bland andra FN via UNESCO och UN-Habitat, Europarådet och SIDA. Det finns stort behov av forskning som analyserar erfarenheter från olika länders satsningar på kulturarvsfrågor i t ex mångkulturella urbana miljöer.

Förutsättningen för att nå goda resultat när det gäller ovan redovisade forsknings- och utvecklingsbehov är en gränsöverskridande tillämpad forskning mellan samhälls-, social-, naturvetenskap och humaniora. Detta innebär att fler utbildnings- och forskningsmiljöer med tvär- och mångvetenskapliga ambitioner behöver initieras och stödjas. För att förena teori och tillämpning vill FoU-programmet stödja och underlätta samarbete mellan forskningsmiljöer vid universitet och högskolor samt sådana som finns vid olika kulturarvsinstitutioner.

DEL 2: FoU-satsningens inriktning 2006-2010

FoU-programmet för perioden 2006-2010 tar utgångspunkt i ett antal *forskningsperspektiv* av vikt för kulturmiljöarbetets utveckling. Dessa skall belysas genom att fokusera forskningen till tre *tematiska områden* (se fig.1 på sidan 11). En primär målsättning är här att ett mång- och tvärvetenskapligt samarbete över disciplingränserna skall utvecklas i större omfattning än hittills. Tvärsektoriellt samarbete där flera myndigheter med ansvar för olika delar i samhället samverkar kan naturligtvis också inrymmas.

Forskningsperspektiv

Historieskrivning

Det förflutnas betydelser formas i kulturhistoriska berättelser och analyser av platser och miljöer samt av människors erfarenheter och minnen. Maktförhållandena i samhället innebär dock att alla grupper inte har samma möjligheter och inflytande i dessa processer. Historieskrivning är ett försök att medvetet lyfta fram olika gruppers minnen och kulturarv i bred belysning. Historieskrivning har en direkt betydelse för vilka miljöer som tillskrivs ett kulturhistoriskt värde.

Värderingen kan inte avgränsas till estetiska värden utan identifieringen av kulturhistoriska värden måste utgå från analyser om vilka och vems berättelser miljöerna bär fram. Historieskrivningen har direkt inverkan på vilka former av

dokumentation och vilken kunskapsuppbyggnad som görs kring kulturmiljöer. Fördjupade analyser och metodutveckling kring kunskapsunderlagets kvaliteter och användbarhet i samhällets olika sektorer är därför angeläget.

Historiebruk

Historiebruk utgörs av de processer som äger rum när historien i olika former aktiveras för att forma bestämda meningsskapande och handlingsorienterade helheter. Ett angeläget forskningsperspektiv handlar här om hur kulturmiljöarbetet kan bli en tillgång i de förändringsprocesser som ständigt pågår i ett samhälle. Förtätning och återanvändning är exempel på förändringar där kulturmiljöarbetet kan utveckla kompetensen kring tillvaratagandet av kvaliteter och befintliga resurser. Intresse- och konfliktanalyser bör utvecklas liksom fördjupade analyser kring natur- och kulturmiljö. Metoder behövs för uppföljning och utvärdering av historieanvändning och kulturarvsbruk. Genom att visa att det förgångna är mångtydigt och genom att motverka kategoriska förenklingar samt ge exempel på samhällets komplexitet och mångfald över tid och rum, skapas förhoppningsvis även förutsättningar för ett mer insiktsfullt, humanistiskt och demokratiskt förhållningssätt.

Material och teknik

Utveckling av kunskapen om vårdmetoder, som siktar mot ett långsiktigt bevarande av kulturarvet innebär bl.a. studier och analyser av materialegenskaper, nedbrytningsprocesser och konserveringsmetoder. Kvalificerad kunskap inom både historiska hantverk och yngre teknik är inte bara en vård- och bevarandefråga. Det är en förutsättning för att utveckla nya och viktiga aspekter inom det historiska fältet och ge underlag för bedömningar av både äldre och yngre byggnader, historiska källmaterial och andra konstruktioners särdrag och kulturhistoriska värde. De befarade klimatförändringarna ställer nya frågor för bevarande och förvaltning av det fysiska kulturarvet. Kunskapsåtervinningen av de resurser som satsas på praktisk kulturmiljövård måste öka, så att den utvecklar verksamhetens praktiska och ideologiska förutsättningar. Utbytet mellan sektor och universitet behöver stimuleras liksom professionsförberedande, praktiska och tvärvetenskapliga inslag i den akademiska utbildningen behöver bli fler.

Mångfald

Att arbeta med perspektiv kring mångfald innebär att öppna för breda synsätt och ett analytiskt förhållningssätt till den historieskrivning som kulturarvssektorn svarar för. Mångfald handlar om etnicitet, klass, genus och generation som kulturella dimensioner. Mångfaldsbegreppet som analytiskt redskap hjälper forskaren att ställa angelägna frågor kring vårt samhälle och att inte vara konfliktundvikande i historieskrivningen. Kulturmiljöarbetet bidrar till att främja kulturell mångfald genom att bruka, bevara och utveckla platser, miljöer och objekt som vittnar om olika identiteter eller representerar minoritetens kulturarv.

Delaktighet

Genom att synliggöra kulturarvsfrågorna och skapa förutsättningar för delaktighet i arbetet ökar möjligheten för medborgarna att utveckla egna förhållningssätt till kulturarvet. Ett kulturmiljöarbete som bedrivs i det samhälle och de miljöer som är vår samtid måste sätta delaktigheten i fokus. Människors egen kunskap, erfarenheter och värderingar kring de miljöer man lever och verkar i, kombineras med kulturarvssektorns sakkunskap, överblick och medverkan i samhällsplaneringen. Delaktigheten innebär att människor ges möjlighet att få ett ökat inflytande och ansvarstagande för samhällsutvecklingen. Delaktigheten i kulturarvsarbetet kan bli en inkluderande process som kan fungera som en motkraft till exkluderande och marginaliserande processer.

Hållbar utveckling

Riksdagens mål att skapa en hållbar samhällsutveckling har öppnat för kulturmiljön som en resurs som skall brukas och förvaltas. Kulturarvet skall bli en viktig dimension i den hållbara utvecklingen, genom att betraktas som en resurs ur miljömässigt, socialt och ekonomiskt perspektiv. Även i det här sammanhanget är människors delaktighet en av förutsättningarna för att åstadkomma en hållbar utveckling. Genom ökat inflytande och ansvarstagande för samhällsutvecklingen involveras många människor i processerna. De förutsedda klimatförändringarna ställer nya krav för vår planering av framtiden. Hur kommer vårt byggande att påverkas och vad händer med de material och strukturer som har konstruerats för ett kallare och torrare klimat? En riskanalys av konsekvenser av ett förändrat klimat och beredskap för åtgärder är en viktig aspekt av den hållbara utvecklingen.

Styrmedel och beslutsprocesser

Ett angeläget forskningsperspektiv utgörs av hur kulturarvsperspektivet, och de frågor som är knutna till detta, hanteras i samhällets planerings- och beslutsprocesser. Hur fungerar exempelvis de ekonomiska och juridiska styrmedlen som kulturmiljövården har till sitt förfogande? Tillämpade studier kring hur bidragssystem och juridiska tillämpningar fungerar i praktiken i olika sammanhang kan vara en ingång i detta perspektiv. Hur kan styrmedlen utvecklas så att olika delar av samhället, såväl det offentliga som det privata, känner sig stimulerade att beakta kulturarvet som en resurs?

Tre tematiska områden

Programperioden 2006-2010 delas upp i två projektperioder om tre respektive två år. Det innebär att programmet inleds med treåriga projekt. RAÄ har valt tre tematiska områden där ovanstående forskningsperspektiv bör tillämpas. Nedanstående presentation förtydligar de valda områdena.

Plats och tradition

I Sverige finns många platser, byggnader och fornlämningsmiljöer som lockar ett stort antal besökare varje år. Kulturarvsturism och pedagogisk verksamhet utvecklas i anslutning till besöksmålen och är en växande verksamhet inom kulturmiljöarbetet. Dessa besöksmål är oftast byggnader, platser eller miljöer med omfattande historiska djup. Kulturmiljövården har länge satsat tid och pengar på vård och underhåll av

miljöerna samt att göra dem kända och tillgängliga. Ett exempel på en kulturmiljö kan vara fastigheter som förvaltas av RAÄ som Birka, Glimmingehus eller Visingsborg, men också miljöer som ägs och brukas av privatpersoner och företag är intressanta i sammanhanget.

Kulturmiljöers betydelse för regional utveckling är likaså ett fält som har fått ökad uppmärksamhet. Utgångspunkten att kulturarvet är en utvecklingsmöjlighet har uppmärksammats i många kommuner och blivit en del av den bild som kommuniceras kring en kommuns eller regions attraktivitet för företagsetableringar och inflyttning.

RAÄ identifierar inom *Plats och tradition* följande angelägna områden: Forskning kring material och tekniker, vård och underhåll samt forskning om kulturarvets och besöksmålen betydelse i den regionala utvecklingen. Här behövs forskning kring de processer som ligger till grund för hur en region lyckas lyfta fram kulturvärden som attraktioner s.k. place marketing. I anslutning till kulturmiljövårdens verksamhet kring besöksmålen behövs vidare forskning om mötet mellan människor och miljöer och om vilka historier som återges och hur dessa uppfattas av besökare. Det behövs också forskning kring hur miljöer iscensätts och blir intressanta för besökarna. I denna målbild ingår forskning kring hur platser medieras genom Internet, exempelvis genom olika typer av hemsidor.

Landskap med historia

Om det tidigare beskrivna temat - *Plats och tradition* - tar sin utgångspunkt i enskilda objekt och miljöer, omfattar temaområdet *Landskap med historia* de större och kanske mer svåravgränsade aspekterna av markutnyttjande.

Landskapets utformning är resultatet av faktorer som har påverkats av både naturen och människan. I landskapet blandas gammalt och nytt, är både bebyggt och brukat. Ett landskap samlar många olika aktörer, som använder olika arbetsätt och arenor, ofta tillsammans med andra aktörer och ibland i konflikt. Samsyn, långsiktighet och helhetssyn är viktiga nyckelord för ett fungerande historiskt och modernt samhälle. Landskapet är heltäckande, alltid under förändring och där kulturmiljön är en dimension i landskapsutvecklingen. Historiska minnen uppstår genom att människan har brukat naturens resurser genom tiderna. Men landskapen kan inte bli monument över svunna tider utan är till för att på ett hållbart sätt bruka de resurser som landskapet kan erbjuda: Hur fungerar ett historiskt landskap?

I miljömålsarbetet skall natur- och kulturvärden tas tillvara i olika miljöer. Behovet av tvärsektorielt arbete och helhetstänkande blir därför allt tydligare. Forskningsprojekt med ett sådant helhetsperspektiv på landskapet skulle bidra till kunskapsupbyggnaden kring den hållbara utvecklingen, såväl när det gäller åtgärder som uppföljning.

Inom temaområdet *Landskap med historia* vill RAÄ peka ut följande angelägna forskningsområden: Vilka nyckelfaktorer finns för att både bruka och bevara ett historiskt landskap? Hur samspelar kulturarv och biologisk mångfald och vilka framgångsfaktorer finns det för en god samverkan? Här återfinns också frågor kring

hur samspel/konflikt mellan natur- kultur och näringslivsintressen kan förstås. Här behövs också forskning kring hur klimatförändringar kan påverka det historiska landskapet på längre sikt. Inom temaområdet vill RAÄ även peka ut hur klimatförändringar påverkar bevarandefrågor kring bland annat de arkeologiska föremålen. Forskning kring nedbrytning av olika materialslag i landskapen och utveckling av konserveringsmetoder för dessa föremål är angelägna för RAÄ.

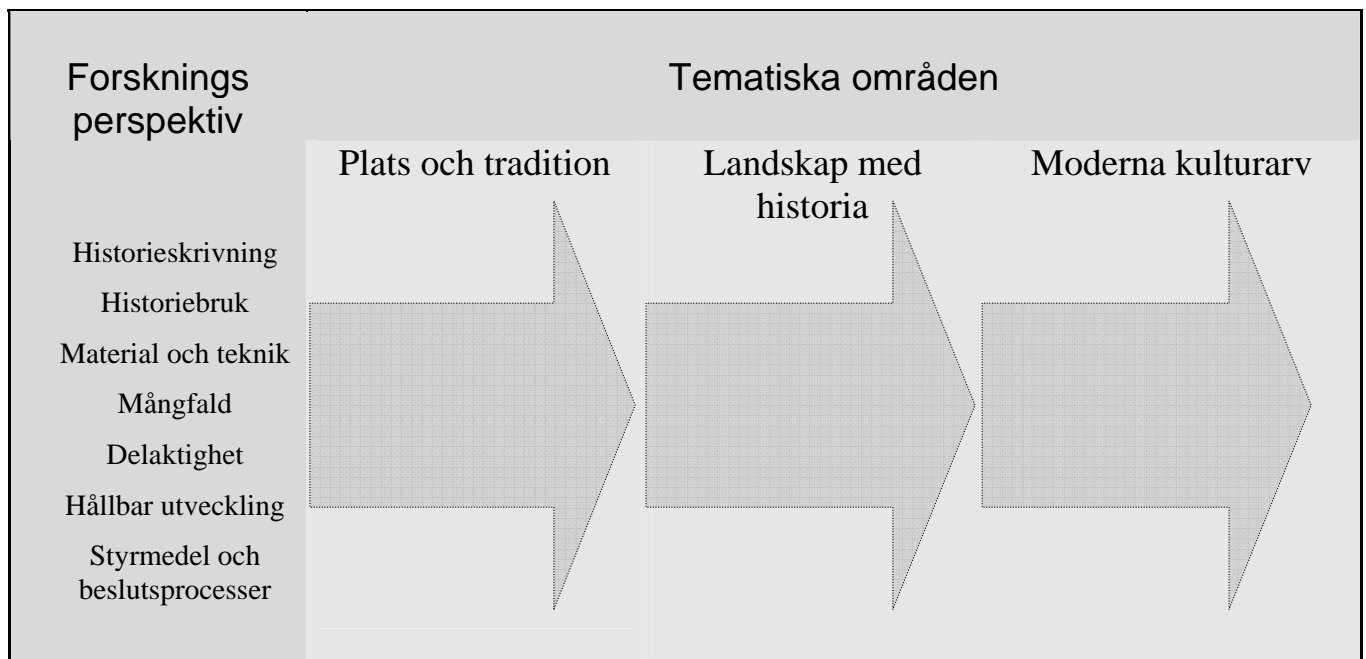
Moderna kulturarv

Moderna kulturmiljöer kan för många människor vara en ingång till kulturarvsfrågorna. Den dagliga miljön, med dess bebyggelse och landskap, tas många gånger för given men även dessa bär på kulturmiljövärden. Forskning som lyfter fram och synliggör de moderna bebyggelsemiljöernas och landskapens kulturmiljövärden ger en betydelsefull fördjupning och breddning av kulturarvsfrågorna och gör dem angelägna för fler och i nya sammanhang i samhället. Kulturarv skapas i en ständig process, värderas, omvärderas och ges nya betydelser. Moderna kulturmiljöer berörs ofta av omfattande förändringsprocesser i samhället. Genom att uppmärksamma dessa kulturmiljövärden kan forskningen bidra till varsam ändring och bättre resursutnyttjande. Här behövs ny kunskap om moderna materials åldrande och metodutveckling för bevarandet.

Moderna kulturarv kan också utgöra startpunkten för en problematisering av kulturarvet utifrån samhällets minne och glömska. Synen på det moderna samhällets kulturarv kan förstås som vår tids förhållningssätt till historien och till kulturarv. Det moderna samhället skaffade sig en inställning till tidigare epoker genom museiskapande och kulturmiljöarbete där utvalda objekt skulle fungera som referenspunkter till tidigare stadier i utvecklingen. Vems historia lyfts fram i de urval och bevarandeinsatser som gjorts inom kulturmiljövården? Sektorn behöver forskning om hur kulturarv är kontroversiella. Det kan handla om att finna de händelser och miljöer som kanske är glömda men som innehåller starka berättelser om en tid eller plats och som bidrar till ny eller fördjupad förståelse av en epok eller ett specifikt tankemönster. Moderna kulturmiljöer kan också tydliggöra vetenskapsideologier och underliggande värderingar som varit styrande för vad som betraktats som relevanta forskningsteman.

Inom temat *Moderna kulturarv* efterlyser RAÄ forskning om urbana landskap där strukturer i bebyggelse och stadsbyggnad identifieras och kulturmiljövärdenas tillvaratagande diskuteras. Det behövs fördjupade studier av hur platser och miljöer laddas och omladdas med föreställningar och värden och hur kulturmiljövården kan bevaras och brukas i relation med förändringar. Miljöer som idag inte uppfattas som kulturhistoriskt värdefulla men som bär på stora berättelser om moderniteten och 1900-talets samhälle är angelägna att identifiera. Analyser behövs av styrmedel i relation till moderna kulturarv. Forskning behövs också om moderna material som t e x betong, plast och plåt och hur de bevaras. Inom temaområdet efterfrågas också forskning kring förvaring av kulturarvet i moderna miljöer, det vill säga frågor inom området förebyggande konservering, främst kring inomhusklimat och moderna materialval.

Forskningsperspektiv och tematiska områden

Figur 1.

FoU-ansökan

Ansökan om bidrag ur Riksantikvarieämbetets FoU-medel äger rum en gång per år, som regel i månadsskiftet september – oktober. Anvisningar för ansökan, och FoU-program finns tillgängliga på RAÄ:s hemsida, www.raa.se, *Forskning och utveckling*.